

Evaluation of the effectiveness of cyber social intelligence training on students' virtual communication in social networks: a quasi-experimental study

Farzad Sohaily, PhD in Communication Sciences, Department of Social Studies, Shahid Rajaei Campus, Farhangian University, Kermanshah, Iran (Responsible author).

Nazanin Malekian, Department of Cultural and Media Studies, Faculty of Social Sciences, Communication and Media, Central Tehran Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Abstract

The growing popularity of cyberspace and educational requirements in the new ecological environment of the Corona has further enhanced students' virtual communication on social media. The present study is a quasi-experimental research in the form of pre-test-post-test with a control group and examines the effectiveness of cyber social intelligence training on students' virtual communication in social networks. The statistical population of the study is students in the course of thinking and media literacy of one of the boys' high schools in Kermanshah in the academic year 1401-1400. Experiments (30 people) were performed. Virtual communication type data were collected by a researcher-made questionnaire whose validity and reliability had been calculated before.) And SPSS 28 software were used. Based on the results of cyber social intelligence training (by controlling the effect of pre-test as a scattering factor on post-test) had a significant effect on increasing normal and positive communication with a coefficient of 0.49 and reducing abnormal and harmful communication with a coefficient of 0.52. Therefore, the main hypothesis of the research that «teaching cyber social intelligence has an effect on students' virtual communication» is confirmed.

Keywords

Education, Students, Cyber social intelligence, Virtual communication, Social networks.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی: مطالعه نیمه‌تجربی

فرزاد سهیلی^۱، نازنین ملکیان^۲

چکیده

گسترش روزافزون اقبال به فضای مجازی و الزامات آموزشی در شرایط زیست‌بوم جدید پدیده‌آمده در عصرکرونا و پس‌از آن، ارتباطات مجازی دانش‌آموزان را بیش از گذشته در شبکه‌های اجتماعی توسعه داده است. مطالعه حاضر از نوع پژوهش‌های نیمه‌تجربی به شکل پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است و میزان اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی را مورد بررسی قرار داده است. جامعه آماری تحقیق، دانش‌آموزان در درس تفکر و سواد رسانه‌ای یکی از دبیرستان‌های پسرانه شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می‌باشد. حجم نمونه ۶۰ نفر است که به شیوه تصادفی ساده دو کلاس انتخاب و در دو گروه کنترل (۳۰ نفر) و آزمایش (۳۰ نفر) قرار گرفتند. داده‌های نوع ارتباطات مجازی به وسیله پرسشنامه محقق ساخته که پیش‌تر روایی و پایایی آن محاسبه شده، جمع‌آوری گردید. داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی بررسی و برای تحلیل یافته‌ها از آزمون تحلیل کواریانس (ANCOVA) و نرم‌افزار SPSS 28 استفاده شد. براساس نتایج، آموزش هوش اجتماعی سایبری (با کنترل اثر پیش‌آزمون به‌عنوان عامل همپراش روی پس‌آزمون) بر افزایش ارتباطات بهنجار و مثبت با ضریب اتای ۰/۴۹ و کاهش ارتباطات نابهنجار و مضر با ضریب اتای ۰/۵۲، تأثیر معناداری داشته است. بنابراین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر اینکه «آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان تأثیر دارد»، تأیید می‌شود.

واژگان کلیدی

آموزش، ارتباطات مجازی، دانش‌آموزان، شبکه‌های اجتماعی، هوش اجتماعی سایبری.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۲

۱. دکتری علوم ارتباطات، مدرس مدعو، گروه مطالعات اجتماعی، پردیس شهید رجایی، دانشگاه فرهنگیان، کرمانشاه، ایران.

(نویسنده مسئول) Farzad_sohaily@yahoo.com

۲. استادیار گروه مطالعات فرهنگی و رسانه، دانشکده علوم اجتماعی، ارتباطات و رسانه، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، تهران، ایران. nz.malekian@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

بانفوذ و گسترش فزاینده و سریع تکنولوژی‌های نوین ارتباطی به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی در زندگی روزمره انسان‌ها و باتوجه به در دسترس بودن آن برای بسیاری از اقشار جامعه و به‌طور خاص دانش‌آموزان، یکی از دغدغه‌های اولیای تعلیم و تربیت و خانواده‌ها نوع کنش‌های مجازی و رفتارهای تعاملی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی مجازی است که الزامات آموزشی در زیست‌بوم جدید پدید آمده در عصر کرونا و پس از آن، که به همه‌گیری دیجیتال نیز انجامیده، بر میزان این دغدغه‌ها افزوده است.

«ایجاد فضای تعاملی و کنشگری نوین انسانی به‌وسیله فناوری‌های جدید، مسائل تازه‌ای را در حوزه سیاست، فرهنگ، ارتباطات انسانی، روان‌شناسی اجتماعی و... پدید آورده و با گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی مجازی، حوزه‌های تازه‌ای از مفاهیم و پژوهش‌ها پیشروی محققان گشوده شده است» (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۴).

در این پژوهش سه رویکرد روان‌شناسانه، ارتباطی و آموزشی به موضوع تعاملات ارتباطی مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی مورد توجه است. «رویکرد روان‌شناسانه به فضای سایبر بر مقوله‌هایی چون فضای ذهنی، الگوی رفتاری انسان و کامپیوتر، تخیل، هویت و شخصیت و... تأکید دارد. از دیدگاه مطالعات ارتباطی نیز این فضای کنشگری جدید در قالب مفاهیمی چون؛ فرایندهای ارتباطات، ابزارها و پیامدهای ارتباط مورد بررسی قرار می‌گیرد» (خانیکی و بابایی، ۱۳۹۱: ۷۷-۷۵).

منظور از ارتباطات مجازی، برقراری ارتباط و ایجاد الگوهای تعاملی نوین با استفاده از ابزارهای ایجادکننده فضای تعامل در بستر ارتباطی اینترنت است. شبکه‌های اجتماعی، محل گردهمایی صدها میلیون کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس و فرهنگ، به تعامل و تبادل اطلاعات می‌پردازند. شبکه‌های اجتماعی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده‌اند. در این شبکه‌ها از طریق اطلاعات هویتی پروفایل افراد مانند: عکس کاربر، اطلاعات شخصی و علایق، برقراری ارتباط تسهیل می‌شود. کاربران می‌توانند علاوه بر مشاهده پروفایل‌های دیگران، از طریق برنامه‌های کاربردی مختلف مانند: ایمیل و چت با یکدیگر ارتباط برقرار کنند (Pempek & et al, 2009). کاستلز سه ویژگی مهم را که برآمده از فناوری‌های نوین ارتباطی است از جمله ویژگی‌های شبکه‌ها می‌داند: انعطاف‌پذیری، مقیاس‌پذیری، قابلیت تعامل (خانیکی و بابایی، ۱۳۹۱: ۸۵).

درباره انواع کنش‌های جاری افراد یا به‌عبارت‌دیگر کارکردهایی که شبکه‌های اجتماعی مجازی امروزه برای کاربران ایفا می‌کند، می‌توان گفت از آنجا که جوانان فناوری

را که امروز استفاده می‌کنند، جدید است به‌یقین چگونگی استفاده از آن‌ها برای برقراری ارتباط با یکدیگر نیز به وضوح مقوله‌ای جدید است (Ahn, 2011). مسئله توسعه هویت و اعتماد و در نتیجه معرفی افراد توسط خودشان در شبکه‌های اجتماعی مجازی به تبع می‌تواند تعیین‌کننده بسیاری از انواع ارتباطات مجازی انسان‌ها اعم از همدلی، هم‌نویی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، دوست‌یابی، مزاحمت سایبری، قلدری مجازی، پرخاشگری آنلاین، و... باشد. در این حال «آمارها حاکی از آن است که ایران در استفاده از سایت‌ها و شبکه‌های غیراخلاقی در رتبه بالایی در میان سایر کشورها قرار دارد و از طرفی در سال‌های اخیر، گرایش جوانان علاوه بر این شبکه‌ها به سایت‌های دوست‌یابی نیز افزایش یافته است» (زواره‌ای، ۱۳۹۳ به نقل از قلی‌زاده و زمانی، ۱۳۹۶: ۱۰۵). یکی از دلایل این مسئله می‌تواند دسترسی آسان به شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن‌های همراه باشد. در این حال وجود گمنامی در فضای مجازی می‌تواند امکان بروز پرننگ‌تر و یا بی‌محاباتر رفتارهای نابهنجار را فراهم کند. ترکل (۱۹۹۵) معتقد است «خاصیت گمنامی در فضای مجازی به کاربران این امکان را می‌دهد تا بخش‌های جست‌وجو نشده و محقق‌نشده خود را محقق کنند» (مهدی‌زاده و توفیقی، ۱۳۹۴: ۱۸۶).

براین‌اساس در بستر اینترنت «بسیاری از سودجویان، از برنامه‌های گفت‌وگو برای یافتن قربانیان خود استفاده می‌کنند. سودجویان اغلب خود را پسر یا دختر همسن فرزند شما جا می‌زنند. آن‌ها ممکن است بگویند که در شهر شما زندگی می‌کنند یا به مدرسه‌ای می‌روند که کودک شما می‌رود یا خود را به‌جای خواننده یا شخصیت مورد علاقه فرزند شما جا بزنند» (جانسون، ۱۳۸۵: ۱۸).

در این‌حال نتایج مطالعات جدید، تأثیر مقولاتی مانند هوش اجتماعی و هوش اجتماعی سایبری را بر نوع روابط و کنش‌های مجازی کاربران شبکه‌های اجتماعی تأیید کرده‌اند به‌گونه‌ای که «هوش اجتماعی کاربران شبکه‌های اجتماعی با نوع ارتباطات مجازی آن‌ها اعم از بهنجار و توسعه‌بخش بودن یا نابهنجار و مضر بودن ارتباط مستقیم و تقریباً قوی دارد. توسعه و پرورش جنبه‌های مختلف هوش اجتماعی در افراد، امکان تعاملات روان و مؤثر را فراهم می‌کند» (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۱۴). دنیل گل‌من محتوای هوش اجتماعی را در دو مقوله خلاصه می‌کند: ۱. آگاهی اجتماعی (آنچه درباره دیگران حس می‌کنیم) و ۲. مهارت اجتماعی (عملی که براساس آن آگاهی انجام می‌دهیم). گل‌من معتقد است مهارت اجتماعی، زمینه برقراری روابط روان و مؤثر را پدید می‌آورد (گل‌من، ۱۳۹۱). افرادی را که دارای ضعف در مهارت‌های اجتماعی هستند، می‌توان با آموزش‌های لازم که

عمده‌ترین روش حساسیت‌زدایی منظم و افزایش مهارت‌های اجتماعی است، درمان نمود. آموزش‌های مهارت‌های اجتماعی و درمان اختلالات رفتاری احتمالی، می‌تواند به روابط مناسب نوجوانان با همسالان و افزایش اعتماد به نفس و خودبستگی آنان کمک شایانی کند (کشاوری، ۱۳۸۶).

سهیلی و همکاران در خصوص مهارت‌های موردنیاز تعامل در فضای مجازی معتقدند، به دلیل اینکه برخی از پیامدهای رفتاری در فضای آنلاین به دلیل عدم دیدن عاطفی ناشی از نبود سرخ‌های غیرکلامی مانند ژست‌ها، حرکات بدن و بیانات چهره‌ای است، می‌بایست کاربر فضای مجازی بتواند با برخورداری از توانمندی شخصی در جهت کاهش فاصله روانی موجود در فضای مجازی (متفاوت از دنیای واقعی) حرکت کند. آن‌ها این توانمندی را هوش اجتماعی مجازی نامیدند. این هوش کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی را نسبت به پیچیدگی موقعیت آنلاین، حساس می‌کند. فرد می‌تواند بهتر بازخوردهای ارتباطی را دریافت و تفسیر کرده و کاربران متوجه‌اند که مردم آزادانه می‌توانند میان هویت آفلاین و هویت مجازی خود در حرکت باشند (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹).

بنا بر آنچه گفته شد و مطابق با رویکرد شناختی اجتماعی^۱ در فرایند یاددهی - یادگیری، که بر روی فرایندهای افکار هوشیار، خودتنظیمی و اهمیت تأثیرات محیطی و موقعیتی تأکید می‌کند و با توجه به اهمیت موضوع هوش اجتماعی مجازی (سایبری) در کنش‌های ارتباطی مجازی دانش‌آموزان، لازم است بررسی دقیق‌تری از نقش و تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی فضای سایبر بر رفتار این گروه از کاربران در جامعه آنلاین ایران با توجه به الزامات آموزشی در زیست‌بوم انجام شود. در این پژوهش میزان اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی بررسی شده است تا در نهایت بتوان به الگوی آموزش مهارت‌های اجتماعی مجازی دانش‌آموزان در فضای شبکه‌های اجتماعی و باهدف کاهش مخاطرات رفتاری دانش‌آموزان در جامعه آنلاین ایران پرداخت.

پرسش اصلی مطالعه پیشرو این است که اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی چگونه است؟

مطالعات پیشینه

گسترش روزافزون اقبال به فضای مجازی از یک سو و الزامات آموزشی در شرایط زیست‌بوم جدید ایجاد شده در عصر کرونا از سوی دیگر که بر اساس آن آموزش‌های مجازی به تنهایی یا به موازات آموزش‌ها در دنیای واقعی، جزئی جدانشدنی در حوزه آموزش‌های رسمی مدارس بدل شده است، ارتباطات مجازی دانش‌آموزان را بیش از گذشته در بستر شبکه‌های اجتماعی توسعه داده است. بر همین اساس مطالعه درباره آموزش‌های مجازی، مخاطرات آموزش‌های آنلاین، انواع ارتباطات مجازی دانش‌آموزان و... به یکی از حوزه‌های پژوهشی مورد علاقه محققان علوم ارتباطات اجتماعی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و تعلیم و تربیت تبدیل شده است. در این حال مطالعاتی که به‌طور مشخص به نقش آموزش مهارت‌های هوش اجتماعی و هوش اجتماعی سایبری در حوزه ارتباطات اجتماعی کاربران، به‌ویژه دانش‌آموزان بپردازند چه در داخل و چه در خارج از کشور به‌صورت محدود انجام شده‌اند، بدین‌اساس پژوهش حاضر می‌تواند تا حدودی به رفع خلاء موجود کمک کند. در این حال مطالعه‌ای با عنوان «آموزش رسانه در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ ساختار نظری سبک‌های آموزشی نوآورانه» که توسط گومز و گالان (۲۰۲۰) انجام شده است، به بررسی تأثیر فناوری در آموزش و کمرنگ شدن ایفای نقش معلم در عصر دیجیتال پرداخته است. این پژوهش به شیوه فراتحلیل و با درک همه‌جانبه از ابعاد مختلف تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر زندگی مردم، به مواردی در خصوص مواجهه درست ساختار آموزشی با فناوری دیجیتال دست یافته است: ضرورت آموزش و آگاه‌سازی معلمان، دانش‌آموزان، والدین و تغییر سبک تدریس معلمان مبتنی بر آزادی، انگیزه و خلاقیت، اهمیت ایجاد نگرش انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای، بررسی رابطه ارزش‌ها و فرهنگ بر رسانه، نیاز به رویکرد تحلیل رسانه (Gomez & Galan, 2020).

تحقیق دیگری با عنوان «شبکه‌سازی اجتماعی در وب ۲: از هوش هیجانی تا هوش هیجانی سایبری» در سال (۲۰۱۱) توسط عادل بن یوسف و حمیده بن یوسف در ژورنال «سیستم‌های مدیریت اطلاعات» منتشر شده است که در آن به توصیف تعاملات اجتماعی در وب ۲ و شکل‌های هوش مورد استفاده کاربران در آن محیط پرداخته و عنوان می‌کنند که هوش هیجانی سایبری یک ساختار دیگر برای توضیح تعاملات اجتماعی مبتنی بر اینترنت است و تأکید می‌کنند که میان هوش هیجانی ارائه‌شده توسط سالووی^۱ و مایر^۲ با هوش

هیجانی سایبری پیشنهادی توسط آنان تفاوت وجود دارد. براساس نتایج این پژوهش مردم در هر مرحله، توانایی یکسانی برای بیان و مدیریت عواطف و احساسات خود ندارند (BenYoussef & BenYoussef, 2011).

همچنین در پژوهشی با عنوان «بررسی هوش اجتماعی در نوع ارتباطات مجازی و ارائه مدل ارتباطی کاربران شبکه‌های اجتماعی» که سهیلی و همکاران در سال (۱۳۹۹) انجام داده‌اند، مشخص کردند که بین فاکتورهای هوش اجتماعی شامل: پردازش اطلاعات اجتماعی، آگاهی اجتماعی و مهارت اجتماعی با متغیر نوع ارتباطات مجازی (ارتباطات توسعه‌بخش و بهنجار، ارتباطات مضر و نابهنجار) کاربران شبکه‌های اجتماعی رابطه معنی‌دار از نوع مستقیم و مثبت وجود دارد. آن‌ها در نهایت مدل هوش اجتماعی مجازی (سایبری) را برای داشتن تعاملات روان و رفتارهای عاقلانه در شبکه‌های اجتماعی مجازی پیشنهاد دادند (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹).

نتایج پژوهش دیگری با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در گرایش دانش‌آموزان به فضای مجازی و ارائه راهکارهای پیشگیرانه» که توسط مرادی پردنجانی و سعیدزاده در سال (۱۳۹۳) انجام شده است، نشان می‌دهد عواملی مانند گرایش به دوست‌یابی‌های موقت و توجه به جنس مخالف و احساس تنهایی، مهم‌ترین علت گرایش دانش‌آموزان دختر و پسر به فضای مجازی است. محققین در این پژوهش با اشاره به نقش آموزش در پیشگیری، آموزش دانش‌آموزان برای محافظت از خود را مهم‌ترین راهکار پیشگیرانه در جلوگیری از آسیب‌های فضای مجازی می‌دانند (مرادی پردنجانی و سعیدزاده، ۱۳۹۳).

همچنین در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه احساس تنهایی با نوع استفاده از اینترنت در گروهی از دانش‌آموزان دبیرستانی» که توسط مشایخ و برجعلی در سال (۱۳۸۲) انجام شد به این نتیجه دست یافتند که بین احساس تنهایی در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی و گفت‌وگوهای اینترنتی آنان رابطه معنی‌دار وجود دارد (مشایخ و برجعلی، ۱۳۸۲).

به‌طورکلی مطالعات پیشین بر ضرورت آموزش و آگاه‌سازی معلمان، دانش‌آموزان و والدین در شرایط زیست‌بوم جدید آموزشی تأکید دارند. بدین ترتیب برای اینکه کاربران فضای مجازی و به‌طور خاص دانش‌آموزان بتوانند با برخورداری از توانمندی شخصی در جهت کاهش مخاطرات تعاملات اجتماعی موجود در فضای مجازی حرکت کنند، نیازمند کسب مهارت‌های خاص هستند تا بتوانند بر این فاصله روانی موجود در دنیای مجازی غلبه کنند.

ادبیات نظری پژوهش

ارتباطات مجازی

امروزه با ورود به عصر اطلاعات و جامعه شبکه‌ای، تعاملات اجتماعی افراد به فضای مجازی کشیده شده است (رسولی و مرادی، ۱۳۹۱: ۵۸). در خصوص شبکه‌های اجتماعی مجازی کاستلز معتقد است که رسانه‌های اجتماعی، هویت فردی، کنش جمعی، روش‌های تولید، عادت مصرف و شیوه‌های کنشگری را در مقایسه با آنچه در دنیای واقعی بوده با قدرت روزافزون خود متمایز ساخته‌اند (کاستلز، ۲۰۰۷، به نقل از بصیریان‌چهرمی و دیگران، ۱۳۹۵: ۵۸). در این رابطه کمپل^۱ و پارک^۲ معتقدند که پذیرش گسترده فناوری‌های ارتباطات همراه در جامعه و کاربرد آن، نشانگر آغاز مرحله جدیدی در جامعه شبکه‌ای است. جامعه‌ای که ویژگی مهم آن شخصی‌سازی تشدید شده روابط میان فناوری‌ها و کاربران است. این بحث با ادعای کاستلز در مورد شکل‌گیری جامعه شبکه‌ای سیار تشدید می‌شود. وجه تمایز جامعه شبکه‌ای تأکید بر محوریت شخصی‌سازی فزاینده است که در رسانه‌های همراه و همین‌طور غیرهمراه قابل مشاهده است (آکسمن و تیونن، ۱۳۹۳: ۱۲۴).

کاربران اینترنت در «فضای مجازی» زندگی می‌کنند. فضای مجازی به معنای فضای تعاملی است که توسط شبکه جهانی رایانه‌هایی شکل می‌گیرد که اینترنت را تشکیل می‌دهند. در فضای مجازی، هیچ‌کس نمی‌تواند نسبت به هویت، جنسیت و مکان دیگران مطمئن باشد. اینترنت در حال دگرگون ساختن سیمای زندگی روزانه است؛ از میان برداشتن مرزهای میان امر جهانی و امر محلی، ایجاد مجراهای تازه‌ای برای ارتباطات و تعامل و امکان‌پذیر ساختن انجام وظایف هرچه بیشتری به صورت شبکه‌ای، اما در این حال، همان‌قدر که ایجادکننده فرصت‌های تازه و هیجان‌انگیز برای کشف جهان اجتماعی است، تهدیدی برای تخریب روابط و اجتماعات انسانی نیز هست (گیدنز، ۱۳۸۹ به نقل از سهیلی و ملکیان، ۱۳۹۹).

بنابراین با درک این موضوع که بسیاری از کنش‌های ارتباطی مجازی کاربران در شبکه‌های اجتماعی از جمله: دوست‌یابی، اشتراک‌گذاری اطلاعات، همدلی، همنوایی، قلدری، مزاحمت سایبری، پرخاشگری آنلاین و... متأثر از خوداظهاری‌های آن‌ها است و از آنجاکه این پژوهش به دنبال بررسی میزان اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی است، برای ارزیابی اطلاعات

آنلاین در جامعه شبکه‌ای و با هدف کاهش ارتباطات مخاطره‌آمیز دانش‌آموزان در فضای مجازی، «تئوری تضمین» (DeAndrea, 2014)، چارچوبی را برای فهم تولید و ارزیابی خود اظهاری آنلاین ارائه می‌دهد. ارزش ضمانت، به آگاهی در مورد حدود اطلاعات ایمن در برابر دستکاری منبع توصیف‌کننده آن اشاره دارد

والتر^۱ و پارکس^۲ (۲۰۰۲) مطرح کردند که چگونه گسیختگی بین خود و خوداظهاری آنلاین به دلیل قابلیت رسانه غالباً بیشتر از دنیای فیزیکی است، مثلاً ظاهر یک بزرگسال به‌عنوان یک کودک به‌صورت آنلاین آسان‌تر است؛ زیرا در این‌جا برخلاف حالت حضوری، امکان ناشناس ماندن کامل وجود دارد. از این‌رو، ایجاد ارزش ضمانت برای توصیف روشی که افراد به‌طور آنلاین برای خوداظهاری ارائه می‌کنند و برای ارزیابی سازگاری بین خوداظهاری آنلاین و معرفی خود به‌صورت حضوری مفید است (Walther, 2011 به نقل از DeAndrea, 2014).

طبق این نظریه، «انسان‌ها دیگران را در واقع براساس نشانه‌های پروفایل در سایت شبکه‌های اجتماعی قضاوت می‌کنند. والتر و همکارانش نشان داده‌اند که یک فرد در سایت شبکه‌های اجتماعی همواره زمانی از نظر فیزیکی و اجتماعی جذاب به نظر می‌رسد که دوستان او نیز جذاب باشند (Walther & all, 2008 به نقل از Ahn, 2011: 4-3).

در این نظریه عبارت تضمین برای اشاره به هر نشانه‌ای برای تأیید یا مشروعیت خوداظهاری آنلاین به کار می‌رود، برای مثال فلاناگین^۳ و متزجر^۴ مطرح کردند که چگونه محتوای تولیدشده توسط کاربر می‌تواند به‌عنوان «...یک تضمین یا سیگنال مهمی که اطلاعات معتبر و موثق باشد» عمل نماید. مفهوم تضمین، نشانه‌ای برای تأیید خوداظهاری آنلاین است؛ بنابراین از عبارت «برای تضمین» به‌عنوان عاملی «برای تأیید» استفاده شده و عبارت «ضمانت» در توصیف فرایند اعتبارسنجی به کار برده می‌شود (DeAndrea, 2014:4).

گاهی کاربران اطلاعات بسیار زیادی را در پروفایل‌های خود در سایت شبکه اجتماعی آشکار می‌کنند، شاید به این خاطر که فکر می‌کنند ارائه اطلاعات بیشتر به آن‌ها کمک می‌کند برای دیگران در شبکه‌های اجتماعی دوست‌داشتنی و صمیمی به نظر برسند (Hollenbaugh & Ferris, 2014). با این همه «افشای اطلاعات حساس خیلی زیاد در یک پروفایل می‌تواند آن‌ها را در معرض دزدی هویت خطر قرار دهد» (Spottswood, 2017:56 به نقل از Acquisti & Grossklags, 2005).

1. Walther
2. Parks
3. Flanagan
4. Metzger

از سوی دیگر آنچه که فرد در پروفایل سایت شبکه اجتماعی قرار می‌دهد، توسط دیگران ارزیابی می‌شود و ویژگی‌های دوستان به شدت با معرفی فرد رابطه دارد. همچنین بازخورد ارائه شده در سایت‌های شبکه‌های اجتماعی، در توسعه هویت اجتماعی فرد تأثیر می‌گذارد. توسعه هویت در سایت شبکه اجتماعی بسیار شبیه به حالت آفلاین است. براساس دیدگاه‌های دوناث و بوید^۱ (۲۰۰۴) در جهان فیزیکی همان‌گونه که افراد برخی از دوستان خود را در گروه‌هایی که دارند معرفی می‌کنند و همان‌طور که با تزیین یخچال خود با عکس یا ظاهر شدن با یکی از آشنایان خود در انظار عمومی می‌خواهند چیزی را به خود نشان دهند در جهان آنلاین نیز وقتی افراد تصمیم می‌گیرند چیزی بر روی پروفایل خود بنویسند و یا اینکه کدام یکی از دوستان خود را در معرض دید دیگران قرار دهند در واقع افراد تصمیمی صریح و روشن برای افشای اطلاعات خود در پروفایل خود می‌گیرند» (Ahn, 2011).

ممکن است در محیط‌های مجازی این سؤال مطرح گردد؛ چگونه نشانه‌های ضمانت، اطلاعات مطرح شده به صورت آنلاین را مورد تأیید قرار می‌دهند؟ نظریه تضمین، پاسخی برای این پرسش ارائه می‌کند.

بدین اساس، تضمین‌ها موجب مشروعیت اطلاعات آنلاین می‌شوند؛ زیرا بینشی درباره ارزش ضمانت اطلاعات فراهم می‌سازند، ساختاری روان‌شناختی که منعکس‌کننده درک میزان اطلاعات ایمن در برابر دستکاری منبع توصیف‌کننده آن‌ها است. به طور خلاصه، نشانه‌های ضمانت، بینشی در مورد ارزش ضمانت اطلاعات فراهم می‌سازند. به نوبه خود نتیجه گرفته می‌شود که ارزش ضمانت درک شده اطلاعات، تضمین‌کننده (به عنوان مثال مشروعیت بخشیدن) اطلاعات آنلاین است (DeAndrea, 2014).

«بنا بر فرض اصل تضمین، اگر فردی اطلاعاتی را مشاهده نماید که امکان کنترل‌پذیری آن کمتر باشد، آنگاه وزن بیشتر به تصورات شکل گرفته اختصاص می‌یابد» (Walther & all, 2009 به نقل از DeAndrea, 2014:5).

به طور خلاصه ارزش ضمانت، یک ساختار روان‌شناختی است که از طریق اصل تضمین، برای تعدیل اثر اطلاعات بر تصورات پیش‌بینی می‌شود. بریندهای سببی که از طریق ۱. نشانه‌های ضمانت که درک از ارزش ضمانت را تحت تأثیر قرار می‌دهند و ۲. درک ارزش ضمانت که اثر اطلاعات بر تصورات را تعدیل می‌کند، شامل هسته اصلی تئوری ضمانت بوده و برای توضیح نحوه ارزیابی افراد از خوداظهاری آنلاین مورد استفاده

قرار می‌گیرند. همچنین ویژگی‌های یک محیط آنلاین می‌تواند احتمال خوداظهاری فریبنده را کاهش دهد. مطابق نظریه ضمانت، مشروعیت بیشتر این خوداظهاری‌ها به دلیل افزایش ارزش ضمانت با توجه به عوامل محدودکننده توانایی افراد در فریب دادن یا بزرگ‌نمایی می‌باشد (DeAndrea, 2014).

تئوری تضمین شیوه‌های قابل اجرا را برای کنترل اطلاعات ارائه شده توسط شخص ثالث آنلاین ارائه می‌دهد اما مجموعه‌ای از نشانه‌های ضمانت ممکن است در محیط‌های آنلاین وجود داشته باشند که بر روی درک ارزش ضمانت اطلاعات تأثیر بگذارند؛ یعنی ارزش ضمانت را تقویت نموده یا کاهش می‌دهند.

برهمن اساس منبع اطلاعات به عنوان یک نشانه ضمانت اطلاعات شناخته شده است به این شکل که ارزش ضمانت ادعاهای شخص ثالث از خود ادعایی بیشتر است و در نتیجه اثر بزرگتری بر برداشت‌ها دارد. برخی مطالعات ثابت کرده‌اند که نظرات دوستان در سایت‌های شبکه اجتماعی بر درک محبوبیت یک کاربر، جذابیت فیزیکی و جذابیت اجتماعی اثر می‌گذارد. کنترل انتشار اطلاعات شخص ثالث یکی دیگر از مباحث مورد توجه در تئوری ضمانت است. با وابستگی به کنترل انتشار اطلاعات در سایت‌های شبکه اجتماعی، بیشتر افراد در می‌یابند که قادر به فیلتر کردن مشارکت‌های دیگران‌اند و بنابراین یک دیدگاه متعصبانه یا یک طرفه از خود ارائه می‌کنند و ارزش ضمانت محتوای شخص ثالث کاهش می‌یابد. علاوه بر کنترل افراد بازدیدکننده اطلاعات به‌طور آنلاین و اطلاعاتی که حفظ آن‌ها مجاز است، احتمال تغییر یا ویرایش مشارکت‌های دیگران در محیط‌های آنلاین نیز وجود دارد. به‌طور کلی نشانه‌های موجود در محیط‌های آنلاین که دریافت‌کنندگان توسط آن‌ها به بینش لازم نسبت به فرد تولیدکننده اطلاعات واقعی دست می‌یابند، در تشخیص ارزش ضمانت اطلاعات مفیدند (DeAndrea, 2014).

شواهد نشان می‌دهند که هنگامی که مردم از نوشتن دربارهٔ موارد موردعلاقه خود بازداشته می‌شوند، چه به خاطر فشار اجتماعی و چه به دلیل ویژگی‌های یک سیستم ارتباطی، خود - ادعایی آن‌ها ممکن است به صورت برخوردار از ارزش ضمانت بالاتر نسبت به زمان عدم وجود چنین قیودی، درک گردد. همچنین پیش‌بینی تعاملات آینده با شرکت‌کنندگان در مباحثه، می‌تواند جست‌وجوی اطلاعات، خودافشایی و چگونگی درک ما از یکدیگر را تحت تأثیر قرار دهد. «با توجه به تئوری تضمین و ارزش ضمانت درک شده خود - ادعایی، اعتقاد بر این است که پیش‌بینی تعاملات آینده، خوداظهاری گمراه‌کننده آنلاین را محدود خواهد ساخت. این موضوع در چندین مطالعه دوست‌یابی‌های آنلاین

تأیید شده است» (DeAndrea, 2014: 19-20).

به‌طور کلی تئوری تضمین در توضیح اینکه چرا یک فرد باتوجه به قیود و مزایای موجود در یک وضعیت تعیین شده، دارای انگیزه تولید ادعای دقیق یا نادرست است، مفیدند. براساس پیش‌بینی این تئوری، «حضور قیود (ضمانت) یا هزینه‌ها (سیگنال‌ها) موجب محدودیت در تولید آنلاین اطلاعات گمراه‌کننده می‌شود» (Walther, 2011, به نقل از DeAndrea, 2014: 25).

هوش اجتماعی سایبری

گلمن معتقد است نحوه ارتباط ما با دیگران، دارای ارزش و اهمیت فراوانی است به‌گونه‌ای که ارتباط با دنیای اجتماعی برای ما هشیاری به ارمغان می‌آورد، براین اساس می‌توان هوش اجتماعی را عملکرد عاقلانه در روابط انسانی دانست. مدل هوش اجتماعی گلمن بر وضعیت تعامل مؤثر تأکید می‌کند که در آن حوزه‌های آگاهی اجتماعی (آنچه درباره دیگران حس می‌کنیم) و مهارت اجتماعی (عملی که براساس آن آگاهی انجام می‌دهیم) از توانایی‌های پایه شروع می‌شوند و تا بیان پیشرفته و پیچیده‌تر پایان می‌یابند (گلمن، ۱۳۹۱).

ابعادی از هوش اجتماعی مانند؛ ابراز وجود (که با جنبه عزت‌نفس در بحث سلامت روان مرتبط است)، ابراز توجه به معنای اهمیت‌دادن به احتیاجات سایرین و عمل‌کردن برطبق این احتیاجات، و درک همدلانه، امروزه نقش مهمی در جهت‌دهی به نوع تعاملات ارتباطی کاربران شبکه‌های اجتماعی دارد. این جنبه‌های هوش اجتماعی، در شکل‌دهی هویت مجازی کاربران و نیز چگونگی و میزان درک و تفسیر آن‌ها از سیگنال‌های ارتباطی در شبکه‌های اجتماعی مجازی مؤثر است. هوش اجتماعی کاربران شبکه‌های اجتماعی با نوع ارتباطات مجازی آن‌ها اعم از بهنجار و توسعه‌بخش بودن یا نابهنجار و مضر بودن ارتباط مستقیم و تقریباً قوی دارد (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹).

از آنجایی‌که فضای کنشگری نوین شکل‌یافته در بستر فضای مجازی، شکل جدیدی از تجربه زندگی را پیش روی کاربران شبکه‌های اجتماعی قرار داده است، تعریف شکل جدیدی از هوش اجتماعی با عنوان «هوش اجتماعی مجازی» مناسب به نظر می‌رسد. این هوش، می‌تواند ترکیبی از تعاریف و الزامات هوش اجتماعی مورد تأکید گلمن (۲۰۰۶) و جنبه‌های تئوری سیگنالینگ دوناث (۲۰۰۷) باشد. هوش اجتماعی می‌تواند بخشی از تعاملات کاربران آنلاین را تبیین کند، اما باتوجه به چارچوب‌ها و مدل‌های ارتباطی جدید کاربران فضای مجازی که متفاوت است از آنچه که در دنیای واقعی اتفاق می‌افتد، هوش اجتماعی مجازی (سایبری) می‌تواند بر جنبه‌های متفاوتی از نحوه مدیریت تعاملات کاربران شبکه‌های مجازی تأکید داشته باشد. بدین ترتیب، مؤلفه‌هایی برای هوش اجتماعی مجازی

به این صورت پیشنهاد می‌شود: پردازش اطلاعات آنلاین (درک و کنترل اطلاعات آنلاین)، آگاهی اجتماعی آنلاین (آگاهی از استراتژی‌های ارتباطی شبکه‌های اجتماعی مجازی، آگاهی از مسائل اجتماعی شبکه‌های اجتماعی مجازی)، مهارت اجتماعی مجازی (آداب معاشرت مجازی) (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹).

رویکرد شناختی - اجتماعی یادگیری (آموزش)

آلبرت بندورا^۱ یکی از اصلی‌ترین نظریه‌پردازان رویکرد شناختی اجتماعی یادگیری است. به نظر بندورا هر فرد دنیای شناختی خود را می‌سازد و معیارهایی را برای تقویت خود درونی می‌کند. «او با رشد معیارهای درونی، نه تنها می‌تواند خود را کنترل کند؛ بلکه می‌تواند طرح‌ها یا هدف‌هایی برای آینده خود در نظر بگیرد. رفتار فرد با استفاده از فرایندهای شناختی منظم می‌شود؛ فرایندهایی که اطلاعات به دست آمده از محیط را با نتایج حاصل از تلاش‌های خود مقایسه و یکپارچه می‌کند» (کدیور، ۱۳۸۵: ۱۳۹-۱۳۸). رویکرد شناختی اجتماعی^۲ بر روی فرایندهای افکار هوشیار، خودتنظیمی و اهمیت تأثیرات محیطی و موقعیتی تأکید می‌کند. در نتیجه انسان‌ها رفتار و احساسشان براساس موقعیت‌ها و شرایط می‌تواند متفاوت باشد. براساس این رویکرد، فرایندهای آگاهانه تفکر افراد از موقعیت‌ها و شرایط مختلف تأثیر می‌پذیرد. در نتیجه پردازش فعالانه اطلاعات طبق تجارب اجتماعی افراد صورت گرفته و این اطلاعات با توجه به شرایط و موقعیت‌ها براه‌داف، انتظارات، عقاید و رفتار افراد تأثیر می‌گذارد. یکی از تأکیدهای اصلی رویکرد شناختی اجتماعی بر روی رفتارهای هوشیار و آگاه و رفتار خودتنظیمی^۳ است (اسماعیلی، شایسته و گودرزی، ۱۳۸۴).

نظریه شناختی - اجتماعی معتقد است انسان با مشاهده رفتارهای دیگران، آن رفتار را یاد می‌گیرد. به فردی که مورد مشاهده قرار می‌گیرد، سرمشق یا الگو گفته می‌شود. به‌همین منظور معلم می‌تواند در مواردی مانند توضیح نحوه تفکر منطقی، رفتار مسئله‌گشایی و فکرکردن با صدای بلند، برانگیختن کنجکاوی، کنترل عاطفی، احترام به دیگران، علاقه به دیگران و عادت‌های خوب گوش دادن و خوب درک کردن سرمشق دانش‌آموزان باشد (کدیور، ۱۳۸۵).

1. Albert Bandura
2. Social cognitive perspective
3. Self-regulation

چارچوب مفهومی پژوهش

در شرایط گسترش روبه‌رشد تکنولوژی‌های ارتباطی و پرتاب یکباره به یک زیست‌بوم جدید آموزشی در عصر کرونا از سوی دیگر، بروز رفتارها و روابط بهنجار و توسعه‌بخش و رفتارهای نابهنجار و مضر دانش‌آموزان در فضای مجازی که می‌تواند بر روابط و زندگی آن‌ها تأثیرگذار باشد، به یک دغدغه برای والدین و معلمان تبدیل شده است؛ بنابراین بررسی این موضوع که آیا آموزش هوش اجتماعی سایبری می‌تواند تسهیل‌کننده روابط مجازی آن‌ها باشد، مورد توجه محققین این پژوهش قرار گرفت.

تئوری تضمین (گارانتی) راه‌حلی را برای درک و کنترل خوداظهاری‌های گمراه‌کننده آنلاین ارائه می‌دهد. براساس پیش‌بینی این نظریه، حضور ضمانت یا هزینه‌ها (سیگنال‌ها) موجب محدودیت در تولید آنلاین اطلاعات گمراه‌کننده می‌شود.

به‌دلیل ویژگی‌های خاص شبکه‌های ارتباطی مجازی دریافت‌هایم که افراد می‌توانند هویت یا هویت‌های جدیدی در این فضا که متفاوت از هویت واقعی آنان باشد را آشکارکنند. پدیده هویت‌های الکترونیک چندگانه در فضای مجازی می‌تواند برای کاربران به‌ویژه نوجوانان مخاطره‌آمیز باشد؛ بنابراین چگونگی مدیریت روابط در جهت کنترل رفتارهای نابهنجار که حتی دامنه این روابط می‌تواند به دنیای واقعی نیز کشیده شود، مهم است.

به نظر می‌رسد راه‌حل‌های تئوری تضمین مفید است، اما با یک سؤال مواجه هستیم: آیا همه افراد می‌توانند ضمانت‌ها و هزینه‌های تعیین قابلیت اطمینان اطلاعات برای ارتباطات آنلاین را به درستی ارزیابی کنند؟ به عقیده نویسندگان این مقاله، توانایی و مهارت‌هایی برای دریافت و به‌کارگیری درست این تضمین‌ها در ارتباطات اجتماعی مجازی ضروری است که از جمله آن‌ها ویژگی هوش افراد است که متمایز از هوش فنی و انتزاعی است. به‌عبارت‌دیگر، آن بخشی از هوش می‌تواند یاری‌دهنده باشد که به تجربه میان‌فردی مؤثر کاربران در فضای آنلاین با وجود تمامی فاصله‌های روانی موجود، کمک کند و این همان است که پیش از این هوش اجتماعی سایبری (مجازی) نامیده شده است. در این حال، باید بپذیریم همه انسان‌ها در مؤلفه‌های مختلف هوش اجتماعی و هوش اجتماعی سایبری برابر نیستند؛ بنابراین مهارت‌های خودتنظیمی، پردازش فعالانه اطلاعات، رفتارهای هوشیارانه و در نتیجه توانایی‌های مشکل‌گشایی اجتماعی آنلاین آن‌ها نیز برابر نخواهد بود. در فضای مجازی، کاربران برای ابراز توجه، ابراز عواطف و... در نبود سرنخ‌های غیرکلامی مانند ژست‌ها، تغییر حالات چهره و... به‌سوی استفاده از تصاویر در پروفایل، انواع استیکرها، نوشتارهای عاطفی و... سوق یافته‌اند، تئوری تضمین بر درک

درست این سرنخ‌ها تأکید دارد. درک تضمین‌ها یاری‌دهنده درک میزان اطلاعات ایمن در برابر دستکاری منبع توصیف‌کننده آن‌ها هستند. ازسویی، همه این‌ها فاکتورهای آگاهی اجتماعی آنلاین و مهارت اجتماعی مجازی هستند؛ بنابراین نمی‌توان دریافت و ارزیابی درست سیگنال‌ها در کنش‌های ارتباطی مجازی و خودابرازی‌های آنلاین کاربران را بدون توجه به سطح هوش اجتماعی سایبری آنان، انتظار داشت.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی

آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان تأثیر دارد.

فرضیه‌های فرعی

- آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات بهنجار و مثبت دانش‌آموزان تأثیر دارد.
- آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات نابهنجار و مضر دانش‌آموزان تأثیر دارد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع نیمه‌تجربی و به شیوه پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه کنترل است که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بر روی دانش‌آموزان پایه دهم در درس «تفکر و سواد رسانه» یکی از دبیرستان‌های پسرانه شهر کرمانشاه انجام شد. آموزش (فرایند یاددهی- یادگیری) هوش اجتماعی سایبری به‌عنوان متغیر مستقل و نوع ارتباطات مجازی به‌عنوان متغیر وابسته بررسی شد. با توجه به اهمیت و درجات موفقیت بالاتر آموزش به روش حل مسئله نسبت به روش‌های سنتی در این تحقیق از آموزش به این روش استفاده شد. «هنگامی که عناصر و روابط مربوط به یک مسئله برای انسان شناخته شده باشند، می‌توان آن را از طریق بینش و شناخت حل کرد» (صفوی، ۱۳۸۴: ۱۰۵). حجم نمونه ۶۰ نفر است که به شیوه تصادفی ساده دو کلاس انتخاب و در دو گروه کنترل (۳۰ نفر) و آزمایش (۳۰ نفر) قرار گرفتند. نحوه قرارگیری دانش‌آموزان در گروه‌ها از قبل تعیین شده و در جای‌دهی آن‌ها در دو گروه، هیچ‌گونه دخالتی صورت نگرفته است. ابزار تحقیق پرسشنامه سنجش نوع ارتباطات مجازی بود که دارای دو زیر مقیاس و در مجموع ۱۲ سؤال است که روایی و پایایی آن قبلاً اثبات شده است (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹). شرکت دانش‌آموزان در پژوهش به‌صورت غیراجباری بود. داده‌ها به‌صورت محرمانه و بدون ذکر هیچ مشخصاتی از دانش‌آموزان در برگه‌های پرسشنامه ثبت شد. ابتدا و پیش‌از شروع آموزش، پیش‌آزمون

در هر دو گروه دانش‌آموزان اجرا و نمرات نوع ارتباطات مجازی آنان ثبت شد. سپس گروه آزمایش در مدت چهار هفته و هر هفته، دو جلسه تحت آموزش مهارت‌های هوش اجتماعی سایبری قرارگرفت. در این دوره، آموزش‌ها به شکل فعال و مشارکتی آموزش داده شد و دانش‌آموزان توانستند با مشاهده، تمرین، بحث، تبادل نظر و دریافت بازخورد مهارت‌ها را یاد بگیرند. یادگیری مشارکتی یکی از شیوه‌های نوین آموزش، یادگیری و یک روش آموزشی یادگیرنده‌محور است (سیف، ۱۳۹۴). در فاصله بین جلسات و به‌منظور ثبات یادگیری آن‌ها، تمرین و تکالیفی به دانش‌آموزان سپرده شد و در جلسه پایانی درباره شیوه تداوم این مهارت‌ها و راه‌های به‌کارگیری آن‌ها در گروه بحث شد.

درنهایت، پس‌آزمون دوباره در گروه‌های کنترل و آزمایش برگزار شد. اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری براساس عملکرد دانش‌آموزان و نمره پایانی به‌دست‌آمده آنان در سنجش نوع ارتباطات مجازی آن‌ها مدنظر قرارگرفت تا میزان اثربخشی آموزش‌ها و اینکه تا چه‌اندازه به ایجاد مهارت‌های موردنیاز در ارتباطات مجازی دانش‌آموزان منجرشده، مشخص شود، گرچه اثربخشی به شکل مطلق و در انتهای یک دوره آموزشی رویکرد کاملی نیست، اما اصلی‌ترین راه برای بررسی اثرگذاربودن دوره این است که برای ارزیابی درستی اقدامات و تحقق اهداف، اندازه‌گیری انجام شود (سلطانی، ۱۳۸۰).

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو روش آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. در بخش اول میانگین و انحراف معیار بررسی و در بخش آمار استنباطی از تحلیل کوواریانس استفاده شده است.

تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش نوع ارتباطات مجازی

در این پژوهش، نوع ارتباطات مجازی در دو بعد؛ ارتباطات توسعه‌بخش و بهنجار و ارتباطات مضر و نابهنجار بررسی می‌شود. شاخص‌های ارتباطات توسعه‌بخش مجازی: خودافشایی، حمایت اجتماعی، اشتراک‌گذاری اطلاعات، همدلی و همنوایی گروهی، احساس شادمانی، ارتباط با دوستان آشنا.

شاخص‌های ارتباطات مضر مجازی: قلدری، گریز از تنهایی و دوست‌یابی، گمنامی، مزاحمت. سایبری، پرخاشگری آنلاین، رفتار جنسی مجازی (Ahn, 2011) و (ترلو، تومیک و ننگل، ۱۳۹۰ به نقل از سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹).

آموزش هوش اجتماعی سایبری

محتوای جلسات آموزشی به این شرح بود:

۱. مهارت برقراری ارتباط غیرکلامی و درک کدهای غیرکلامی. ۲.
- حساسیت عاطفی: مهارت دریافت و تفسیر ارتباطات عاطفی و پیام‌های غیرکلامی. ۳.
- کنترل عاطفی: مهارت کنترل و تنظیم مدیریت اظهارات عاطفی و غیرکلامی. ۴. حساسیت اجتماعی: توانایی درک موقعیت اجتماعی، درک و تفسیر هنجارهای اجتماعی و نقش‌ها. ۵.
- آشنایی با انواع پلتفرم‌های شبکه‌های اجتماعی: بررسی ارتباط پلتفرم و ساختارهای انفورماتیکی این اپلیکیشن با ویژگی‌های روان‌شناختی کاربران. ۶. پردازش اطلاعات آنلاین: مهارت درک و کنترل اطلاعات آنلاین در فضای مجازی. ۷. آگاهی اجتماعی آنلاین: آگاهی از استراتژی‌های ارتباطی شبکه‌های اجتماعی مجازی، آگاهی از مسائل اجتماعی شبکه‌های اجتماعی مجازی. ۸. مهارت اجتماعی مجازی: مهارت آداب‌معاشرت مجازی و الزامات رفتاری در ارتباطات مجازی.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

جدول ۱. توصیف مؤلفه‌های جمعیت‌شناختی

نوع اپلیکیشن ارتباطی که دانش‌آموزان بیش‌تر استفاده می‌کنند		میزان ساعات حضور در فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی	سواد والدین آزمودنی‌ها (پدر)	سواد والدین آزمودنی‌ها (مادر)	سن آزمودنی‌ها- درصد			
واتساپ	۳۶/۷	۳۱/۷	کمتر از ۲ ساعت	۸/۳	زیر دیپلم	۱۳/۳	۳۱/۷	۱۵ سال
شاد	۲۶/۷	۴۳/۳	بین ۲ تا ۴ ساعت	۳۵	دیپلم	۴۱/۷	۶۰	۱۶ سال
تلگرام		۱۵	بین ۴ تا ۶ ساعت	۸/۳	فوق دیپلم	۱۱/۷	۸/۳	۱۷
اینستاگرام		۱۰	بیش از ۶ ساعت	۳۱/۷	لیسانس	۲۵	۱۰۰	جمع
یوتیوب	۳/۳			۱۱/۷	فوق لیسانس	۶/۷		
				۳/۳	دکتر	۱/۷		

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار ارتباطات بهنجار و ارتباطات نابهنجار به تفکیک گروه و مرحله سنجش

متغیر پژوهش	گروه	تعداد	پس آزمون	پیش آزمون
			انحراف معیار \pm میانگین	انحراف معیار \pm میانگین
ارتباطات بهنجار و مثبت	آزمایش	۳۰	۲۸/۰۸ \pm ۵/۱۷	۱۸/۹۲ \pm ۱/۹۳
	کنترل	۳۰	۲۴/۱۳ \pm ۴/۸۵	۲۱/۱۰ \pm ۳/۷۶
ارتباطات نابهنجار و مضر	آزمایش	۳۰	۱۵/۱۱ \pm ۴/۶۰	۱۹/۷۶ \pm ۲/۱۶
	کنترل	۳۰	۲۰/۴۸ \pm ۲/۳۴	۱۹/۳۲ \pm ۲/۲۳
نمره کل ارتباطات مجازی	آزمایش	۳۰	۴۳/۱۲ \pm ۶/۶۵	۳۸/۶۸ \pm ۷/۹۲
	کنترل	۳۰	۴۴/۶۱ \pm ۷/۸۷	۴۰/۴۲ \pm ۷/۸۷

نتایج جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که میانگین (و انحراف معیار) نمره کل متغیر ارتباطات مجازی در افراد گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون برابر با ۴۳/۱۲ (و ۶/۶۵) و در مرحله پیش‌آزمون برابر با ۳۸/۶۸ (و ۷/۹۲) می‌باشد. در افراد گروه کنترل میانگین (و انحراف معیار) این متغیر در مرحله پس‌آزمون برابر با ۴۴/۶۱ (و ۷/۸۷) و در مرحله پیش‌آزمون برابر با ۴۰/۴۲ (و ۷/۸۷) می‌باشد.

یافته‌های استنباطی و بررسی فرضیات

پیش‌از آزمون فرضیات و برای استفاده از تحلیل کوواریانس به‌عنوان یک آزمون پارامتریک، اطلاع از نرمال بودن توزیع نمرات اهمیت دارد و در این صورت است که می‌توان به نتایج تحلیل کوواریانس اطمینان نمود. به‌این‌منظور از آزمون شاپیرو-ویلک و آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده می‌شود.

جدول ۳. آزمون شاپیرو-ویلک و کولموگروف-اسمیرنوف برای طبیعی بودن توزیع نمرات

آزمون کولموگروف-اسمیرنوف			آزمون شاپیرو-ویلک			متغیر
P-Value	درجه آزادی	آماره	P-Value	درجه آزادی	آماره	
۰/۴۹۰	۳۰	۰/۲۸۰	۰/۲۵۵	۳۰	۰/۵۴۱	ارتباطات بهنجار و مثبت
۰/۲۰۰	۳۰	۰/۱۳۷	۰/۵۱۸	۳۰	۰/۹۵۹	ارتباطات نابهنجار و مضر

نتایج جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که سطح معناداری در آزمون‌های فوق‌الذکر از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است، لذا توزیع نمرات در متغیرهای تحقیق طبیعی است ($P > 0.05$). بنابراین با توجه به نرمال بودن توزیع نمرات، می‌توان از آزمون تحلیل کوواریانس در این پژوهش استفاده کرد.

فرض همگنی واریانس خطاها

بسیاری از آزمون‌های پارامتریک تحلیل کوواریانس بر این فرض متکی هستند که واریانس‌های جمعیت که نمونه‌ها از آن اخذ شده مشابه است. در بسیاری از موارد تفاوت واریانس‌ها به قدری کم است که شخص می‌تواند فرض کند نمونه‌ها در واقع از یک جمعیت اخذ شده‌اند؛ بنابراین برای رفع این مشکل همگنی واریانس‌ها بررسی و در صورت عدم معناداری نمره F می‌توان از تحلیل کوواریانس به‌عنوان یک آزمون پارامتریک مطمئن استفاده کرد.

جدول ۴. نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض همگنی خطای واریانس‌ها

متغیرهای وابسته	آماره F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
ارتباطات بهنجار و مثبت	۲/۴۵۲	۱	۵۸	۰/۹۳۳
ارتباطات نابهنجار و مضر	۰/۳۲۸	۱	۵۸	۰/۵۷۰

همان‌گونه که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود، پیش فرض لوین در کلیه متغیرهای پژوهش تأیید می‌گردد؛ که به دلیل تصادفی بودن دو گروه و حجم نمونه بالا می‌توان از روش تحلیل کوواریانس جهت تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها استفاده کرد.

فرض همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس

یکی از پیش فرض‌های مهم آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره این است که ماتریس‌های کوواریانس در هر یک از گروه‌های متغیرهای پژوهش باید همگن باشند. تشخیص همگن بودن این ماتریس‌های کوواریانس را آزمون ام باکس انجام می‌دهد.

جدول ۵. نتایج آزمون ام باکس مبنی بر همگنی ماتریس‌های واریانس-کوواریانس

سطح معناداری	آماره آزمون F	آماره آزمون ام باکس
۰/۱۸۵	۱/۹۵۲	۷/۳۲۵

از طرف دیگر، باتوجه به اینکه آزمون F در برابر میزان متوسطی از واریانس‌های ناهمگن مقاوم است به‌خصوص هنگامی که نمونه‌ها دارای حجم مساوی باشند، استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس امکان‌پذیر می‌گردد. برای بررسی پیش فرض همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس نیز از آزمون ام باکس استفاده شد. نتایج آزمون ام باکس ($F=1/952$) و $(P>0/05)$ در جدول شماره ۵ گویای آن است که شرط همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس به‌خوبی رعایت شده است.

فرضیه اصلی

آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان تأثیر دارد.

جدول ۶. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره (مانکوا)

نوع آزمون	مقدار	آزمون F	سطح معناداری	ضریب تأثیر	توان آماری
اثر پیلایی	۰/۶۷۹	۲۳/۶۲۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۲	۰/۰۰۰۱
لامبدای ویلکز	۰/۴۵۲	۲۳/۶۲۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۲	۰/۰۰۰۱
اثر هنتینگ	۱۲/۳۲۵	۲۳/۶۲۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۲	۰/۰۰۰۱
بزرگ‌ترین ریشه روی	۱۲/۳۲۵	۲۳/۶۲۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۲	۰/۰۰۰۱

جدول شماره ۶ بیانگر آن است که اثر لامبدای ویلکز ($F=۲۳/۶۲۱$; $P=۰/۰۰۰۱$) معنادار است. نتایج نشان می‌دهد که بین آزمودنی‌های گروه آزمایش و کنترل از لحاظ پس‌آزمون متغیرهای کلی با کنترل پیش‌آزمون تفاوت معناداری وجود دارد. براین اساس می‌توان گفت که تفاوت معناداری حداقل در یکی از متغیرهای وابسته ایجاد شده است و ضریب تأثیر نشان می‌دهد که ۵۱ درصد تفاوت دو گروه مربوط به برنامه آزمایشی است. بعد از این، به بررسی این موضوع باید پرداخته شود که آیا متغیرهای وابسته (ارتباطات بهنجار و مثبت و ارتباطات نابهنجار و مضر) به‌طور جداگانه از متغیر مستقل (آموزش هوش اجتماعی سایبری) اثر پذیرفته‌اند یا خیر؟ بدین منظور از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره (MANCOVA) استفاده شده که نتایج آن در جدول شماره ۷ ارائه شده است.

فرضیه فرعی اول: آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات بهنجار و مثبت دانش‌آموزان تأثیر دارد.

فرضیه فرعی دوم: آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات نابهنجار و مضر دانش‌آموزان تأثیر دارد.

جدول ۷. نتایج اثرات بین آزمودنی کوواریانس چندمتغیره در پس‌آزمون متغیرهای وابسته

متغیرهای وابسته	مجموع مجزورات	df	آماره F	P-Value	ضریب تأثیر	توان آماری
ارتباطات بهنجار و مثبت	۲۳۵۶/۶۹۸	۱	۱۹/۶۵۱	۰/۰۰۰۱	۰/۴۹۵	۰/۹۹۹
ارتباطات نابهنجار و مضر	۱۸۶۵/۴۷۵	۱	۳۵/۶۵۲	۰/۰۰۰۰	۰/۵۲۳	۰/۰۰۰۱

نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره (مانکوا) در جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که آموزش هوش اجتماعی سایبری (با کنترل اثر پیش‌آزمون به‌عنوان عامل همپراش روی پس‌آزمون) بر افزایش ارتباطات بهنجار و مثبت با ضریب اتای ۰/۴۹ و کاهش ارتباطات نابهنجار و مضر با ضریب اتای ۰/۵۲، تأثیر معناداری داشته است. بنابراین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر اینکه «آموزش هوش اجتماعی سایبری بر ارتباطات مجازی دانش‌آموزان تأثیر دارد»، تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش تأییدی است بر یافته‌های ناشی از مطالعات بخش‌نظری تحقیق، به‌گونه‌ای که در شرایط زیست‌بوم جدید آموزشی پدید آمده به دلیل پرتاب به عصر کرونا و برای اینکه کاربران فضای مجازی و به‌طور خاص دانش‌آموزان بتوانند با برخورداری از توانمندی شخصی در جهت کاهش فاصله روانی موجود در فضای مجازی حرکت کنند، نیازمند توانمندی باعنوان هوش اجتماعی مجازی هستند. یافته‌ها بیان‌کننده تأثیر معنادار آموزش هوش اجتماعی سایبری بر نوع ارتباطات مجازی دانش‌آموزان است. به‌همین ترتیب، ضرورت توجه به قرارگیری این نوع از آموزش در بخش‌های رسمی و غیررسمی نظام آموزشی و پرورشی مدارس کشور در شرایط زیست‌بوم جدید و باهدف کاهش مخاطرات حضور دانش‌آموزان در دنیای مجازی و افزایش ارتباطات بهنجار و کاهش ارتباطات نابهنجار و مضر آنان بسیار ضروری است.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد‌های حاصل از تجربه

۱. با توجه به پذیرش ارتباط مفروض بین آموزش هوش اجتماعی سایبری و نوع ارتباطات مجازی دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی، توجه جدی‌تر به مقوله‌های هوش اجتماعی و هوش اجتماعی سایبری در نوجوانان و جوانان جامعه ایرانی ضروری است. به‌همین منظور برای تقویت مهارت‌های هوش اجتماعی سایبری و ارتقاء رفتارهای مجازی بهنجار دانش‌آموزان پیشنهاد می‌شود تا سرفصل‌های آموزشی مهارت‌های اجتماعی مجازی در برخی کتب دوره‌های آموزشی دانش‌آموزان گنجانده شده و نیز کارگاه مهارت‌آموزی ارتقاء هوش اجتماعی و هوش اجتماعی سایبری برای دانش‌آموزان مدارس ایران مورد توجه قرار گیرد. متأسفانه در سال‌های گذشته، خانواده‌ها و سیستم آموزش رسمی ایران نسبت به پرورش هوش اجتماعی در کودکان و نوجوانان کم‌توجه بوده‌اند.

۲. با در نظر داشتن نتایج حاصل از این تجربه پیشنهاد می‌شود، متولیان فرهنگی-آموزشی و سازمان‌های متولی ارتباطات کشور، با ابزارهای گوناگون اهمیت و نیاز به خود-مراقبتی در فضای مجازی را به مانند فضای واقعی برای دانش‌آموزان تشریح کنند. با تسهیل‌سازی ارتباطی و ایجاد اطمینان از سوی دستگاه‌های حاکمیتی، سوق دادن کاربران به سمت استفاده از پلتفرم‌های شبکه‌های اجتماعی که امکان دسترسی اعضا به یکدیگر را براساس ارتباط با دوستان آشنا و نه غریبه‌ها ایجاد می‌کند، به متولیان حوزه ارتباطات کشور پیشنهاد می‌شود.

پیشنهادهایی برای محققان آینده

۱. با توجه به اینکه مطالعه حاضر و نیز بیشتر مطالعات قبلی درباره سایت‌های شبکه اجتماعی و سایت‌های شبکه اجتماعی تلفن همراه به صورت مقطعی انجام شده است، انجام مطالعات طولی و تجربی برای بررسی دقیق اثرات سایت‌های شبکه اجتماعی و سایت‌های شبکه اجتماعی تلفن همراه بر رفتار دانش‌آموزان پیشنهاد می‌شود تا این بررسی‌ها بتواند بر توسعه رفتارهای ارتباطی مجازی آنان کمک کند.

۲. پیشنهاد می‌شود برای ارزیابی دقیق‌تر انواع رفتارهای ارتباطی دانش‌آموزان در شبکه‌های مجازی در ایران تحقیقات وسیع‌تری که بتواند سایر مقاطع تحصیلی و دختران را نیز دربر داشته باشد، انجام شود تا بتوان نتایج حاصل شده را با اطمینان بیشتری به جامعه دانش‌آموزی آنلاین تعمیم داد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

آکسان، ویرپی، تیوونن، سانتو(۱۳۹۳). کارکردهای رسانه‌های تلفن همراه و پیامدهای آن. ترجمه احسان موحدیان و احمدرضا شاه علی. تهران: دفتر مطالعات و برنامه ریزی رسانه‌ها.

اسماعیلی، علی، شایسته، سیاوش و گودرزی، ناصر(۱۳۸۴). مبانی روان‌شناسی عمومی. تهران: انتشارات شلاک. بصیریان جهرمی، حسین، عبدالحسینی، محمد و بردبار، ملیکا(۱۳۹۵). رسانه‌های اجتماعی و مدیریت بحران؛ نقش تلفن‌های همراه هوشمند در کنشگری اجتماعی. فصلنامه رسانه، ۲۷(۱)، ۵۷-۸۳.

Doi: 20.1001.1.10227180.1395.27.1.4.0

جانسون، سیمون(۱۳۸۵). محافظت از کودکان در اینترنت. ترجمه ابراهیم باقری، مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی.

خانیکی، هادی، بابایی، محمود(۱۳۹۱). تأثیر سازوکارهای ارتباطی اینترنت، بر الگوی تعامل کنشگران فضای سایبر ایران. فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی، ۱۹(۵۶)، ۷۳-۱۱۶.

Doi: <https://doi.org/10.22054/qjss.2012.894>

رسولی، محمدرضا، مرادی، مریم(۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر تولید محتوا در شبکه‌های اجتماعی. نشریه علوم اجتماعی، ۵۶(۵۷)، ۶۶-۵۷.

سلطانی، ایرج(۱۳۸۰). اثربخشی آموزش در سازمان‌های صنعتی و تولیدی. ماهنامه تدبیر، ۱۲(۱۱۹)، ۴۰-۴۴.

سهیلی، فرزاد، ملکیان، نازنین، صبوری خسروشاهی، حبیب و یزدانبخش، کامران(۱۳۹۹). بررسی هوش اجتماعی در نوع ارتباطات مجازی و ارائه مدل ارتباطی کاربران شبکه‌های اجتماعی. فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۵(۵۸)، ۱۹-۱۹۳.

سهیلی، فرزاد و ملکیان، نازنین(۱۳۹۹). بررسی سلامت روان در نوع ارتباطات مجازی و ارائه مدل ارتباطی کاربران شبکه‌های اجتماعی. فصلنامه رسانه‌های نوین، ۶(۲۳)، ۲۲۷-۲۵۸.

سیف، علی‌اکبر(۱۳۹۴). روان‌شناسی پرورشی نوین. تهران: انتشارات دوران.

صفوی، امان‌اله(۱۳۸۴). کلیات روش‌ها و فنون تدریس. تهران: انتشارات معاصر.

قلی‌زاده، آذر و زمانی عباس(۱۳۹۶). مطالعه کیفی چالش‌های شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در زندگی کاربران. فصلنامه رسانه، ۲۸(۱)، ۱۰۳-۱۱۹. Doi: 20.1001.1.10227180.1396.28.1.6.9.۱۱۹-۱۰۳

کشاوری، محمد(۱۳۸۶). مسائل جوانان و نوجوانان. تهران: انتشارات روزبهان.

کدیور، پروین(۱۳۸۵). روان‌شناسی تربیتی. تهران: انتشارات سمت.

گلمن، دانیل(۲۰۰۶). علم جدید؛ هوش اجتماعی. ترجمه حمیدرضا بلوچ(۱۳۹۱). تهران: انتشارات رخ مهتاب.

بررسی اثربخشی آموزش هوش اجتماعی سایبری بر[...]

مشایخ، مریم، برجعلی، احمد (۱۳۸۲). بررسی رابطه احساس تنهایی با نوع استفاده از اینترنت در گروهی از دانش‌آموزان دبیرستانی. *تازه‌های علوم شناختی*، سال ۵(۱)، ۳۹-۴۴.

مرادی پردنجانی، حجت‌اله، سعیدزاده، حمیدرضا (۱۳۹۳). عوامل مرتبط با گرایش دانش‌آموزان به فضای مجازی و ارائه راهکارهای پیشگیرانه برای مقابله با آن. *اولین کنفرانس ملی اقتصاد، مدیریت و فرهنگ ایرانی اسلامی*.

مهدی‌زاده، سید محمد و توفیقی، مظاهر (۱۳۹۴). رابطه حضور در فضای مجازی و هویت. *فصلنامه رسانه*، ۲۶(۳)، ۱۷۹-۲۰۰.

Agriculture, M. (1386). Youth and adolescent issues. Tehran: Rozbahan Publishing House [InPersian].

Ahn, J. (2011). The Effect of Social Network Sites on Adolescents' Social and Academic Development: Current Theories and Controversies. *Journal of The American Society For Information Science and Technology*, 62(8): 1435-1445

Aksan, V & .Tivonen, S(2013) .). The media functions of mobile phone and its consequences., translated by: Ehsan Mohdian and Ahmadrza Shah Ali. Tehran: Office of Media Studies and Planning. First Edition. [InPersian].

Basiriy Jahromi, H., AbdulHosseini, M., & Bordbar, M. (2016). "Social media and crisis management; The role of smart mobile phones in social activism", *Media Quarterly*, twenty-seventh year, number 1, 57-583. [InPersian].

Doi: 20.1001.1.10227180.1395.27.1.4.0

Golman, D. (2006). new science; social intelligence. Translated by Hamidreza Baloch (1391). Tehran: Rokh Mehtab Publications. [InPersian].

Ismaili, A., Shaisheta, S& . Gudarzi, N(2004) .). Basics of General Psychology, Tehran: Shellac Publications [InPersian].

Johnson, S(2015) .). Protecting children on the Internet., translated by Ebrahim Bagheri, Mashhad: Jihad University Publications. First Edition. [InPersian].

Kadivar, P. (1385). Educational Psychology. Tehran: Samit Publications. [InPersian].

Khaniki, H& ., Babaei, M(2013) .). "Effects of the Internet's communication mechanism and activities on the interaction pattern of Iranian cyber space activists", *Scientific Research Quarterly of Social Sciences*, 19(56) No. 99, Spring, pp. 73-116 [InPersian].

Doi: <https://doi.org/10.22054/qjss.2012.894>

Mashaikh, M& ., Barjali, A(2012) .). Investigating the relationship between the feeling of loneliness and the type of internet use in a group of high school students. *New Cognitive Sciences*, Year 5(1), pp. 39-44 [InPersian].

Mehdizadeh, S. M, & Tawfiqi, M. (2014). The relationship between presence in

- cyberspace and identity. *Media Quarterly*, Media Studies and Planning Office, 26(3), pp. 179-200 [InPersian].
- Moradi, P.H., Saeedzadeh, H(2013) .). Factors related to the tendency of students to cyberspace and providing preventive solutions to deal with it. The first national conference of Iranian Islamic economy, management and culture [InPersian].
- Qolizadeh, A& . Zamani .A(2016) .). A qualitative study of the challenges of mobile phone social networks in the lives of users. *Media Quarterly*, 28(1), pp. 103-119 [InPersian].
- Doi: 20.1001.1.10227180.1396.28.1.6.9
- Rasouli, M& ., Moradi, M(2012) .). "Factors affecting the content production in social networks". *Social Sciences Journal*, (56), pp. 57-66 [InPersian].
- Safavi, A. (1384). *General teaching methods and techniques*. Tehran: Contemporary Publications [InPersian].
- Saif, A. A. (2014). *Modern educational psychology*. Tehran: Doran Publications [InPersian].
- Sohaili, F., Malekian, N., Sabouri Khosrowshahi, H& . Yazdanbakhsh, Kamran (2019). "Investigation of social intelligence in the type of virtual communication and presentation of the communication model of social network users", *Quarterly Journal of the Iranian Association for Cultural and Communication Studies*, 16th year, No. 58, Spring 2019, pp. 193-219 [InPersian].
- Sohaili, F& . Malekian, Nazanin (2019). "Review of mental health in the type of virtual communication and presenting the communication model of social network users", *New Media Quarterly*, 6th year, No. 23, Fall 2019, pp. 227-258 [InPersian].
- Soltani, I(1380) .). "Effectiveness of training in industrial and production organizations", *Tadbir Monthly*, 12 (period 12, number 119), pp. December issue, pp. 44-40 [InPersian].
- BenYoussef, A., & BenYoussef, H. (2011). Social Networking on Web 2.0: From Emotional Intelligence to Cyber Emotional Intelligence. *Management Information Systems*, (6)2, 21-28.
- DeAndrea, .D. C. (2014). Advancing Warranting Theory. *Advancing Communication Theory*, 24, (pp.186-204). Retrieved Pdf version from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/comt.12033/abstract>
- Spottswood, E. L. (2017). Should I Share That? Prompting Social Norms That Influence Privacy Behaviors on a Social Networking Site. *Journal of Computer-Mediated Communication* 22, Retrieved Pdf version from:
- Gómez, J.G. (2020). *Media Education in the ICT Era: Theoretical Structure for Innovative Teaching Style, information, licensee*, MDPI, Basel, Switzerland, 11(5).
- Pempek, T., & et al. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 227-238.